

**Мережева модель семантичного представлення культурно-
концептуалізованих знань у лінгвоконцептології**

Ключові слова: *моделювання, метод семантичної мережі, концепт, концептуалізація знань, фреймова структура.*

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. МОДЕЛЮВАННЯ ЯК МЕТОД СТРУКТУРУВАННЯ КОНЦЕПТУАЛІЗОВАНИХ ЗНАНЬ	6
1.1. Теоретичні засади реалізації концептуалізованих знань	6
1.2. Специфіка побудови семантичної мережевої моделі	8
РОЗДІЛ 2. МЕРЕЖЕВА МОДЕЛЬ СЕМАНТИЧНОГО ПРЕДСТАВЛЕННЯ КОНЦЕПТУ «ЧАС»	13
2.1. Категорія часу в українській лінгвокультурі.....	13
2.2. Особливості побудови мережевої моделі концепту ЧАС.....	17
2.3. Специфіка представлення концепту ЧАС в індивідуально-авторській свідомості.....	22
ВИСНОВКИ	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	40

ВСТУП

Аналіз українських і зарубіжних мовознавчих праць останніх років дав змогу встановити, що питання природи, типології та функціонування концептів є надзвичайно важливими для сучасного мовознавства. Висвітлення концептологічної проблематики в лінгвістичних студіях свідчить, що науковці поступово відмовляються від вузького, поняттєво-дефініційного розуміння терміна «концепт» та пропонують нові шляхи його дослідження. Із позицій існуючих у сучасному мовознавстві підходів до визначення концептів цю категорію кваліфікують як складну полімодальну одиницю свідомості, що акумулює людський досвід і здатна об'єктуватися в мові за допомогою її різноманітних засобів: слів, словосполучень, речень, описових конструкцій тощо. Лінгвокультурний концепт є складним багатовимірним ментальним утворенням, яке завжди має мовне втілення, і є найважливішою одиницею лінгвокультурного моделювання національного менталітету.

Вивчення культурної інформації, закодованої в лінгвокультурних концептах, у формальній та семантичній структурі слів, що їх номінують, є актуальною проблемою лінгвоконцептології, представленою на сьогодні іменами таких зарубіжних та вітчизняних мовознавців, як А. А. Бабушкін, С. А. Жаботинська, В. І. Карасик, А. Вежбицька, С. Г. Воркачов, І. О. Голубовська, Т. А. Космеда, Н. В. Коч, В. А. Маслова, М. В. Піменова, З. Д. Попова та інші.

Наразі лінгвоконцептологія склалася як цілком самостійна лінгвістична дисципліна. Вона має чітко окреслене коло методів лінгвоконцептологічних досліджень. Окрім збору, нотування та систематизації концептуальних матеріалів, до ключових методів окресленої науки відносяться структурний, семантичний, типологічний аналізи лінгвоконцептів, реконструкція концептуальних систем, аналіз механізмів побудови концептосфер тощо. Безперечні досягнення науковців у цьому питанні не зупиняють пошук нових

методів опису концептуалізованих знань, зокрема, методів прикладного характеру. Саме це і визначає **актуальність** теми наукової роботи. Необхідність створення нових методик семантичного представлення концептуалізованих знань у лінгвоконцептології, що виявляють соціально-культурні особливості національної (етнічної) ментальності, уможлиблює розвиток нових підходів до опису концептів, зокрема тих, які пов'язані з моделюванням.

Зв'язок праці з науковою темою. Роботу виконано в межах наукової теми кафедри загальної та прикладної лінгвістики МНУ імені В. О. Сухомлинського «Мовна репрезентативність національної картини світу: лінгвокогнітивний, лінгвокультурний та комунікативний аспекти» (номер державної реєстрації 0119U001552).

Метою дослідження є опис семантичної структури концепту ЧАС за допомогою мережевого моделювання.

Досягнення мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- проаналізувати базові поняття дослідження;
- розглянути теоретичні та методологічні засади створення репрезентативних семантичних моделей;
- побудувати мережеву модель концепту ЧАС української лінгвокультури на основі словникових дефініцій;
- змоделювати семантичну мережу концепту ЧАС на основі індивідуально-авторського уявлення (на матеріалі поезії Олени Теліги).

Об'єктом дослідження є параметричний концепт ЧАС в узуальному та індивідуально-авторському представленні.

Предметом дослідження є семантична структура концепту ЧАС.

Джерельною базою дослідження слугувала картотека, сформована шляхом суцільної вибірки із поетичних творів Олени Теліги та лексикографічних видань.

Методи дослідження підпорядковано досягненню поставленої в роботі мети, а саме: концептуальний аналіз та когнітивне моделювання як основні методи, описовий метод, компонентний аналіз, метод семантичного мережування.

Новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше в українському мовознавстві запропоновано мережеву модель семантичного представлення концепту ЧАС на матеріалі словникових дефініцій та авторських тлумачень відповідних концептоутворювальних номінацій у порівняльному аспекті.

Теоретичне значення роботи. Проведений комплексний семантичний аналіз концептоутворювальних номінацій, у результаті якого побудовано мережеву модель, що репрезентує семантичну структуру концепту ЧАС, є підґрунтям для створення нової методики дослідження концептів у прикладному аспекті (за допомогою відповідної комп'ютерної програми).

Практична цінність роботи вбачається в тому, що її основні положення та результати можуть бути використані в побудові курсів і спецкурсів із лінгвоконцептології для студентів спеціальності «прикладна лінгвістика», а також у розробці новітніх інформаційних баз концептів на основі семантичних мережевих моделей із метою створення концептуаріїв та опису різноманітних концептосфер із використанням комп'ютерної програми.

Апробація результатів дослідження здійснювалася шляхом обговорення основних положень та висновків роботи на наукових семінарах кафедри загальної та прикладної лінгвістики, на Всеукраїнській науково-практичній студентській конференції МНУ імені В. О. Сухомлинського (квітень 2019 р.). Наразі підготовлена доповідь на X Міжнародний науково-практичний семінар «Тенденції та перспективи формування професійної лексики», який відбудеться в Університеті ДФС України (15.05.2020 р.), «Моделювання семантичного представлення знань у лінгвокультурології та лінгвоконцептології» із публікацією тез.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. МОДЕЛЮВАННЯ ЯК МЕТОД СТРУКТУРУВАННЯ КОНЦЕПТУАЛІЗОВАНИХ ЗНАНЬ

1.1. Теоретичні засади репрезентації концептуалізованих знань.

Як відомо, фундаментальною одиницею лінгвокультурології є лінгвокультурний концепт – багатовимірне смислове утворення, в якому виділяються ціннісний, образний і поняттєві шари [9]. Ціннісна складова лінгвокультурного концепту виражає його культурну значущість для членів конкретного соціуму і є домінантною в лінгвоментальності носія культури. Сукупність концептів, що розглядаються в аспекті цінностей, утворює ціннісну картину світу: в такій складній ментальній системі виокремлюються найбільш суттєві для певної культури смисли, ціннісні домінанти, що обґрунтовують тип культури [там само, с. 107–108]. Зорові, слухові, тактильні, смакові, нюхові характеристики явищ, предметів і подій, відображених у нашій пам'яті, обумовлюють образну складову концептів, що полягає у практичному пізнанні навколишнього світу. Поняттєва сторона концепту є його мовною фіксацією, так званим означенням, описом, дефініцією [там само, с. 91].

Вітчизняні й зарубіжні лінгвоконцептологи виокремлюють наступні критерії лінгвокультурної значущості концептів:

- 1) слово-ім'я концепту має бути поширеним (високочастотним);
- 2) слово-ім'я концепту повинно містити активну твірну основу;
- 3) слова-репрезентанти концепту мають активно входити до усталених ідіоматичних конструкцій;
- 4) «переживання» концепту представником лінгвокультури;
- 5) номінативна щільність концепту;
- 6) «неграничність» (відсутність меж) концепту;
- 7) «світоглядне орієнтування» концепту;
- 8) лінгвокультурна маркованість концепту;
- 9) комунікативна релевантність концепту;

10) мовна абстрактність (узагальнення значення лексичних реалізацій) концепту;

11) наявність «етимологічної пам'яті» концепту [2; 3; 9; 16; 19; 24].

Поняттєвий апарат когнітивної лінгвістики та лінгвоконцептології описує концепт із урахуванням різноаспектності його функціонування в тій чи іншій галузі знань. Тобто, коли йде мова про визначення концепту, варто уточнювати контекст його сфери пізнання: концепт як власне концепт; концепт як особлива форма мислення; концепт як допустиме пояснення конкретного культурного феномена, концепт як семантична мережева модель тощо.

Як правило, виділяють декілька рівнів виявлення концепту. У нашій роботі ми акцентуємо увагу на узуальному та індивідуально-авторському рівні осмислення концептуалізованих знань. Узуальні концепти формуються в колективній свідомості, мають тяглість у часі та представляють загальні, типові уявлення носія культури про те чи інше поняття [5]. Другий рівень відповідає індивідуальним концептам, що знаходяться у свідомості людини та характеризуються динамічністю, суб'єктивністю, змінністю, формуються шляхом засвоєння мови через особистісний емоційний та пізнавальний досвід. Індивідуальні концепти, на думку Ю. Суржанської, утворюють концептосферу особистості [24, с. 75–77]. Цей рівень має безпосереднє відношення до індивідуально-авторського концепту, який характеризується значимістю інформації для індивіда, надлишком особистісних смислів та намаганням виразити свій індивідуальний досвід освоєння дійсності в тексті.

Концепт як результат освоєння світу певною лінгвокультурною спільнотою закріплюється в національній картині світу та представляє інтерес при виявленні особливостей пізнавальної діяльності конкретного народу. Обов'язковість вербалізації концепту закріплена, наприклад, у його визначенні А. Вежбицькою як об'єкта зі світу «Ідеальне», що має ім'я і відображає певні культурно зумовлені уявлення про світ «Дійсність» [3, с. 206]. На думку Ю. С. Степанова, концепт наділений не лише описово-класифікаційними, а й чуттєво-вольовими та образно-емпіричними характеристиками [23, с. 41].

Отже, найчастіше концепт розглядається як пізнавальна структура, ментальне утворення, що формується в колективній чи індивідуальній свідомості. Для осмислення особливостей реалізації концептуалізованих знань визначається аспект дослідження концепту. Прикладний аспект передбачає врахування методологій побудови мовних семантичних моделей аналітичного характеру. Найвідомішими семантичними моделями мови на сьогодні є модель семантики переваги (Уілкс, 1972 р.), модель концептуальної залежності (Р. Шенк, 1975 р.), модель «смысл – текст» (О. Жолковський, І. Мельчук), модель фреймової семантики Ч. Філлмора, модель концептуальної матриці Р. Ленекера, модель мережевої семантики універсальної мови (UNL), що застосовується для опису та трансляції інформації в мережі Internet та ін. Як зазначає Н. В. Коч, «...методики, зокрема прикладного характеру, що спрямовані на виявлення структурної та семантичної організації... [концептів], здатні розширити наші знання про культурні доміанти суспільства. <...> [концепти] ...можуть бути успішно описані як інформаційні культурні моделі за допомогою методів прикладної лінгвістики. Наприклад, продуктивним є застосування дослідницької методики побудови семантичних мереж, що відображають семантику заданої предметної області у вигляді системи поняттєвих одиниць (елементів предметної множини) і навігаційних предикативних відносин між ними» [14, с. 49–50].

Синтез різних методик побудови семантичної мережі представлення певного концепту в свідомості людини може стати основою створення нової методики опису концептуального змісту, що в перспективі може слугувати базою для створення відповідної комп'ютерної програми.

1.2. Специфіка побудови семантичної мережевої моделі.

Для структурування та організації інформації, представленої в концепті використовуються різні теорії побудови концептосфери чи окремих концептів у

розгалуженні їх внутрішнього складу. Наприклад, на думку Ч. Філлмора, у розуміння рівнів концептуальної організації закладено положення про те, що концепт створює потенціал для існування більш специфічних концептів, всередині яких з'являються інші концепти, і так до безкінечності. У ході довготривалого розвитку ментального досвіду виникають різноманітні за обсягом та рівнем складності концептуальні ієрархії [25, с. 45]. Ч. Філлмор трактує фрейм як систему концептів, які поєднуються таким чином, що для його розуміння ми повинні осмислити цілісну структуру, у складі якої вони функціонують [26, с. 511].

За Р. Ленекером, основою значення мовної одиниці є комплекс активованих нею доменів, який називається концептуальною матрицею. Для більшості висловлювань матриця – це складна система, адже вона складається з цілого ряду доменів [20, с. 44; 47]. Потенційно набір доменів є відкритою структурою. Важливо те, що у комплексній матриці домени не можуть існувати нарізно, вони накладаються, аж до повного включення одне в одного. Науковець наводить схему матричної моделі концепту (домена) в такому варіанті: домени зображені у вигляді еліпсів, а коло з жирним контуром представляє собою концепт, що є безпосереднім значенням конкретної мовної одиниці (значення обов'язково пов'язане з усіма доменами цієї матриці) [там само, с. 48].

В аспекті нашого дослідження особливий інтерес представляє модель концептуальної залежності Р. Шенка. За такою моделлю будується мережа концептуалізацій, що нагадує граф із вершинами, які є символами семантичних одиниць чотирьох морфологічних класів – РР іменник (ім'я об'єкта), АСТ дієслово (ім'я дії, стану), РА прикметник (характеристики об'єкта), АА прислівник (характеристики дії). Саме концептуалізація є основною одиницею семантичного рівня, за допомогою якого моделюється смисл висловлювання чи тексту [27].

У концептуальній мережі інформація сконцентрована у вузлах (слотах) і реляційних дугах, що з'єднують ці вузли. Вузли у мережах «інтелігентні»:

кожний із них представляє собою інформацію про певну суть і її місце в мережевій моделі. Відношення між вузлами пронизані пропозиціями [6, с. 256; 20, с. 193; 21, с. 229]. У такому розумінні мережа дещо аналогічна моделі фрейма, що використовується у фреймовій семантиці. Під час аналізу ієрархічних організованих концептуальних просторів виникає необхідність розмежування концептів (або доменів), що відносяться до різних рівнів [6; 15].

Для опису різнорівневих концептів застосовують, як правило, терміни «концептосфера» (увесь аналізований понятійний простір), «домен» (інформаційний вузол у межах концептосфери), «парцела» (вузол у межах домену), «концепт» (конституент парцели, позначений окремим словом або іншою мовною одиницею). У випадку більшої кількості рівнів ієрархії можливе виділення «субдоменів», «субсфер», «субпарцел». У концептосфері поняттєві простори, що існують на різних рівнях, розгортаються «вглиб», забезпечуючи поступову «грануляцію» інформації [7, с. 272]. Така модель складається з численних окремих концептуальних систем і може бути представлена у вигляді матриці або мережі.

Як ми уже зазначили, типи зв'язку між доменами можуть бути описані за допомогою мережевої моделі. Як і матрична, мережева модель може бути створена і для концепту, і для домена, що є більш ефективним явищем в інформаційному плані [16, с. 76].

Якщо фрагмент вербалізованої інформації, представлений у значенні мовної одиниці, є ієрархічним об'єднанням типу «домен – концепт(и)/домен – концепт(и)/домен – концепт(и) і т. д.», то, на думку української дослідниці С. А. Жаботинської, логічно буде припустити, що в цьому випадку концептуальною моделлю є «мережі-в-мережах». Вона розглядає концептосферу як мережу доменів, а кожен домен як мережу перцел, парцелу – мережу концептів, концепт – мережу його характерних ознак [7, с. 273]. Під час побудови концептуальних сіток, на думку Світлани Анатоліївни, можна використовувати універсальний інструментарій – обмежений набір пропозиційних схем, які входять до складу п'яти базових фреймів –

предметного, акціонального, посесивного, ідентифікаційного і компаративного [6, с. 256]. При цьому на кожному рівні мережевої моделі пропозиції об'єднуються у різноманітні конфігурації, специфіка яких залежить від самого структурованого змісту.

С. А. Жаботинська у своїй статті «Концепт-домен: матрична и сетевая модели» пропонує таку структуру моделі, яка складається з наступних пропозиційних схем:

1. Предметний фрейм.

Квалітативна схема: «дещо» є «таким»;

локативна схема: «дещо» є «там-місце».

2. Акціональний фрейм.

Схема каузації: «дехто-каузатор» робить «дещо-фактив» «там-місце» з допомогою «дечого-інструмента»;

схеми контакту: «дехто-агенс» діє на «дещо-пацієнс»; «дехто-агенс» діє на «дещо-пацієнс» «із метою»; «дехто-агенс» діє на «дещо-афектив»;

схема стану/процесу: «дещо-агенс» діє.

3. Посесивний фрейм.

Схема партитивності: «дещо-ціле» має «дещо-частину»;

схема інклюзивності: «дещо-контейнер» має «дещо-вміст»;

схема власності: «дехто-власник» має «дещо-власність».

4. Ідентифікаційний фрейм.

Схема класифікації: «дещо-ідентифікатив/вид» є «дещо-класифікатор/рід-вид» є «дещо-класифікатор/рід»;

схема специфікації: «дещо-ідентифікатив» є «дещо-специфікатор».

5. Компаративний фрейм.

Схема подібності, аналогії: «дещо-компаратив» є як «дещо-коррелят»;

схема подібності, метафора: «дещо-компаратив» є як «дещо-коррелят» [6, с. 258–259].

Таким чином, у результаті об'єднання пропозицій вибудовується мережева модель, кожен концепт якої розгорнутий у власну мережу.

Представлена модель може бути використана як основа для представлення знань щодо осмислення концепту (категорії) ЧАС в українській лінгвокультурі та як основа побудови комп'ютерної програми, метою якої є опис семантичної структури концепту (концептів) у колективній чи/та індивідуальній свідомості.

РОЗДІЛ 2. МЕРЕЖЕВА МОДЕЛЬ СЕМАНТИЧНОГО ПРЕДСТАВЛЕННЯ КОНЦЕПТУ «ЧАС»

2.1. Категорія часу в українській лінгвокультурі.

Концепт ЧАС являє собою складний феномен, що репрезентує багаточисленні аспекти людського буття та розвитку суспільства, оскільки він пов'язаний із самопізнанням, регуляцією поведінки, індивідуальною і спільною діяльністю [17]. Дослідження категорії часу надзвичайно важливі в різних наукових сферах, зокрема в лінгвістиці.

Культурна значущість концепту ЧАС в українській лінгвокультурі виявляється, найперше, за допомогою семантичного аналізу його концептоутворювальних одиниць, репрезентованих засобами української мови [2, с. 115]. Етимологічний аналіз номінації *час* допомагає встановити внутрішню форму відповідного концепту. Основними значеннями слова *час* (як ключової номінації концепту) за даними «Етимологічного словника української мови» (далі – ЕСУМ) є «хвилина» та «обмежений період часу». *Час* походить від праслов'янської форми *časъ* (час, хвилина), пов'язано зі старослов'янським *časъ*, білоруським *час* (час; година), російським *час* (година), сербохорватським *čas* (година, мить, хвилина), словенським *čas* (час, пора; період, епоха), словацьким *čas* (час; погода) та ін. (ЕСУМ, с. 282).

За матеріалами «Великого тлумачного словника української мови» (далі – ВТСУМ) зафіксовано сім лексичних значень ключової номінації концепту ЧАС – *час*, що свідчить про віднесеність концепту до різних концептосфер української картини світу. Саме ці значення слугують основою побудови семантичної мережевої моделі представлення структури узуального концепту ЧАС. Отже, наведемо дефініцію слова *час* за згаданим вище лексикографічним джерелом:

1. (Філософська категорія). Одна з основних об'єктивних форм існування матерії, яка виявляється в тривалості буття. *Однією з основних рис спеціальної*

теорії відносності є те, що вона розглядає простір і час у тісному, нерозривному зв'язку (*Комуніст України*, 3, 1962, 62); Тільки дивне хвилювання на якусь мить поїняло нащадків і відчуття врочистої таємниці буття – немовби всі вони раптом торкнулися безмежності часу і його гармонійних законів (Олександр Довженко, I, 1958, 67).

2. Тривалість існування явищ і предметів, яка вимірюється століттями, роками, місяцями, годинами, хвилинами і т. ін. – *Мамо! Що це ви вчинили? – сказала Настя. – А що ж я зробила? Підождемо з півроку, та й годі. Як не одкинеться Денис за цей час, то він буде твій* (Нечуй-Левицький, VI, 1966, 364).

3. Проміжок, відрізок у послідовній зміні годин, днів, років і т. ін., протягом яких що-небудь здійснилося, здійснюється чи здійснюватиметься. *Він лежав тихо кілька часу, а тоді знов ухопився за груди, – Води!..* (Борис Грінченко, II, 1963, 490); *В час обіду не раз ми поверталися до розмови про Синявіна* (Іван Ле, *Міжгір'я*, 1953, 44); *Час артилерійської підготовки кінчився, і пекельний гуркіт поволі стихав, влягався, як влягається море, розбурхане штормом* (Олесь Гончар, III, 1959, 44).

4. Історичний період у розвитку природи і людства; визначена епоха або окремий етап у житті певного народу, держави, суспільства. *Предмети, зображені на кам'яних бабах, відносяться до часу пізньої бронзи, що свідчить про їх передскіфське походження* (Наука і життя, 6, 1963, 54); *Суворий Дант, вигнанець флорентійський, Встає із темряви часів середньовічних* (Леся Українка, I, 1951, 174); *Воронцов пригадав бачену десь картину з часів громадянської війни: білі привели комсомольців на розстріл* (Олесь Гончар, III, 1959, 100).

5. Сприятливий, потрібний момент. *Вони бояться, що ти [Т. Г. Шевченко] ще не згинув, Що в тій могилі не поліг, не стлів, Що в слушний час повернеш, в Україну Ще раз і збудиш громом своїх слів* (Іван Франко, XIII, 1954, 161).

6. Проміжок у послідовній зміні годин, днів, не зайнятий основною роботою, справами, вивільнений для відпочинку, дозвілля тощо. *Пиши про все. Як ви проводите час, чи купаєтесь, гуляєте, чи ходила Оксанка до лікаря?* (Михайло Коцюбинський, III, 1956, 327); *Він [Дмитрій] почав підробляти, брався за виконання різних проектів в позаслужбовий час* (Іван Сенченко, Опов., 1959, 100); *Час зараз вільний, а солдати й не думають кудись виходити* (Петро Колесник, На фронті.., 1959, 25).

7. (Лінгвістична категорія) Граматична категорія, що виражає відношення дії чи стану до моменту мовлення. *Граматична категорія часу виражає часову співвідносність подій, які відбуваються в об'єктивній дійсності або мисляться такими, що відбуваються чи могли б відбутися* (Сучасна українська літературна мова, I, 1969, 361) (ВТСУМ, с. 1371).

До ілюстративного матеріалу тлумачного словника логічно додати дані фразеологічного словника «Словник фразеологізмів української мови» (за редакцією В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюка та ін.) (далі – СФУМ) фіксує такі фразеологічні звороти:

В час. Тоді, коли треба; вчасно.

В час óний; во врѐмя óно, заст., уроч. Колись, дуже давно; у давнину.

Настáв (прийшо́в, уда́рив) час (чий). 1. Кому-небудь пора вмирати. 2. Хто-небудь має сприятливі умови для успіху, діяльності і т. ін.

Приспів час (на кого, кому). Кому-небудь уже пора вмирати.

У час остáнній [свій]. Перед смертю.

Час від ча́су / Від ча́су до ча́су. Іноді, інколи або через певні періоди.

Час не жде [не стоїть]. Не можна зволікати з виконанням чого-небудь.

Час пробі́в (чого). Настав момент, що є початком чого-небудь.

1) ЧАСИ

На ві́чні часі́. Назавжди.

2) ЧАСІ

На ча́сі. Підходящий, необхідний у даний момент; вчасний.

3) ЧАСОМ

З часом. У майбутньому, пізніше, згодом (СФУМ, с. 945).

Аналіз синонімів до слова *час* за матеріалами «Практичного словника синонімів української мови» (далі – ПССУМ) надає додатковий матеріал для моделювання семантичної мережі узуального концепту ЧАС:

ЧАС (переважно з означенням – певний момент). *Над горами сонечко сходить з-за гаю, Отари женуть... Тихий ранішній час* (Леся Українка);

ГОДИНА. *Казано в середу везти новобранців по обіді. Сиджу я та дожидаю тієї години* (Марко Вовчок);

ПОРА. – *Людей на полі не видно зовсім, хоч пора зараз і робоча* (Ю. Смолич);

ЕПОХА (тривалий проміжок часу, що його виділяють за якимсь характерним явищем, подією тощо). *Щоб не знати ні злиднів, ні бруду, щоб загинув минулого слід, нам потрібні залізні люди в цю епоху великих робіт* (В. Сосюра);

ДОБА. – *Зустрілися ми в атомній добі, В жахких реакціях негаснучих матерій* (М. Вінграновський); *В таку добу під горою, Біля того гаю, Що чорніє над водою, Щось біле блукає* (Т. Шевченко);

ПОРА. *Нова пора нового прагне слова* (М. Рильський);

ЧАСИ [ЧАС]. *Суворий Дант, вигнанець флорентійський, Встав із темряви часів середньовічних* (Леся Українка);

ВІК. *Ми вступили в атомний вік, коли атомна енергія використовується в дедалі ширших масштабах* (із журналу);

ЕРА книжн. *Не в кам'яній, не в дерев'яній ері* (М. Вінграновський) (ПССУМ, с. 500).

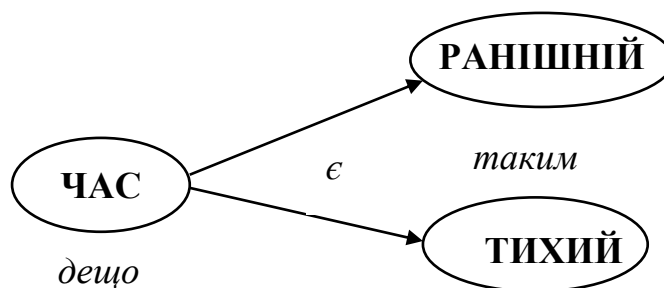
Таким чином, провівши лінгвістичний аналіз словникових статей лексеми *час* як ключової номінації досліджуваного концепту, нами зібрано матеріал для побудови мережевої моделі узуального представлення концепту ЧАС.

2.2. Особливості побудови мережевої моделі узуального концепту ЧАС.

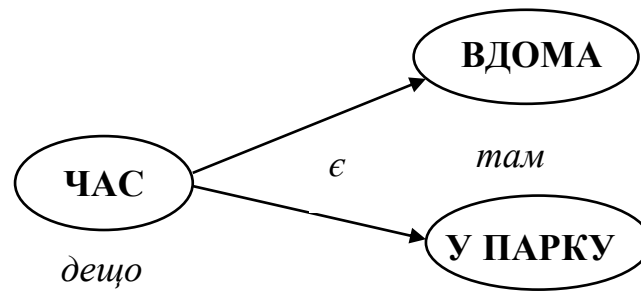
Лінгвокультурний концепт ЧАС є складним багатовимірним ментальним утворенням в українській лінгвокультурі, що має мовне відображення і є однією з найважливіших одиниць лінгвокультурного моделювання національного менталітету [1, с. 63].

Кількість наведених у тлумачному словнику дефініцій лексеми *час* указує на можливість створення розгалуженої мережевої моделі концепту ЧАС. Мережева модель семантичного представлення поняття «час» у одному із значень (наприклад, «проміжок у послідовній зміні годин, днів, не зайнятий основною роботою, справами, вивільнений для відпочинку, дозвілля») з урахування поглядів С. А. Жаботинської на семантичну структуру концепту як фреймову матрицю, представляє зразок фрагмента мережевої моделі (за аналогією будуються фрагменти моделі до кожного із значень, які потім об'єднуються в одну цілісну модель). Матриця складається з пропозиціональних схем предметного, акціонального, посесивного (присвійного), ідентифікаційного та компаративного фреймів [6].

1. Предметний фрейм – квалітативна схема (характеристика):

ЛОКАТИВНА СХЕМА:

2. Акціональний фрейм – схема каузації:

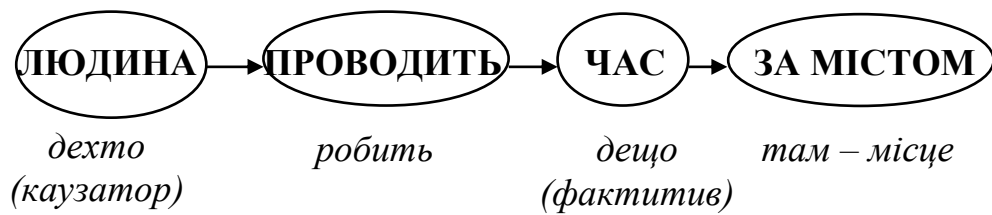
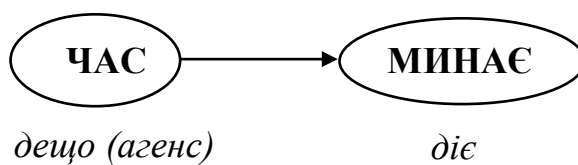

схема контакту:

схема стану/процесу:

3. Посесивний фрейм – схема інклюзивності:

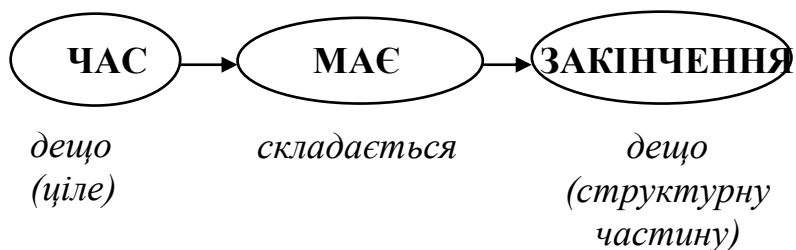
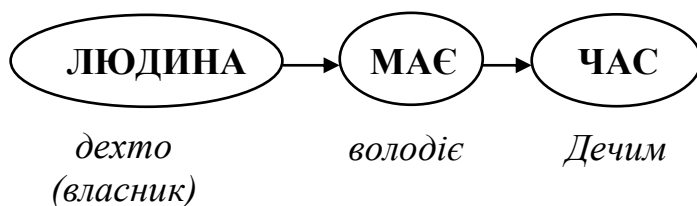

схема власності (присвійності):

4. Ідентифікаційний фрейм – схема класифікації (походження):

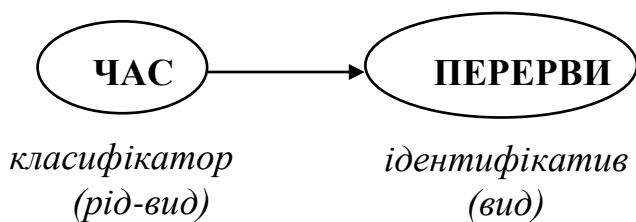
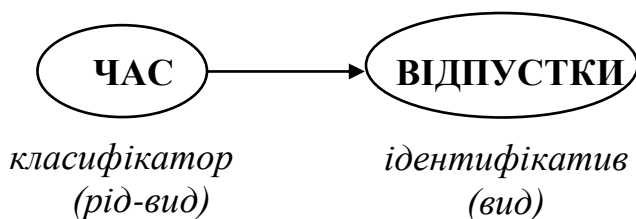
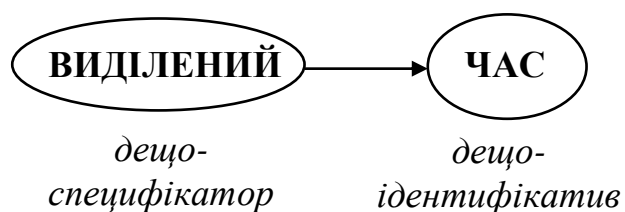
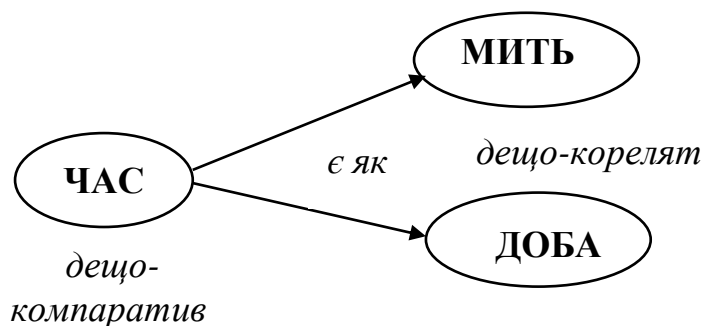
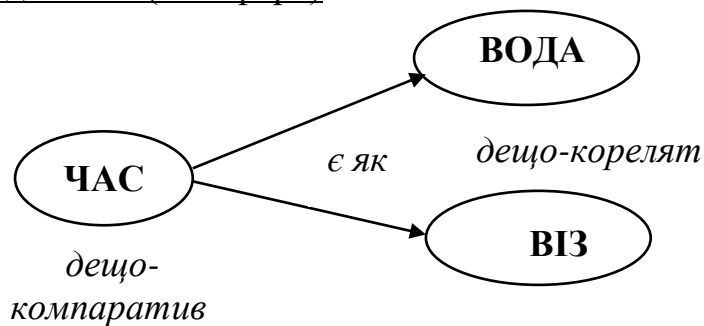

схема специфікації:

5. Компаративний фрейм – схема подібності:схема подібності (метафора):

(пор. *Час, як вода, – все йде вперед.* / *Час, мов віз: з гори чухрає, його не доженеш* – СФУМ).

Об'єднавши визначені пропозиції, вибудовується мережева модель семантичного представлення концепту ЧАС, у якій кожний із предметних слотів може утворювати власну мережу:

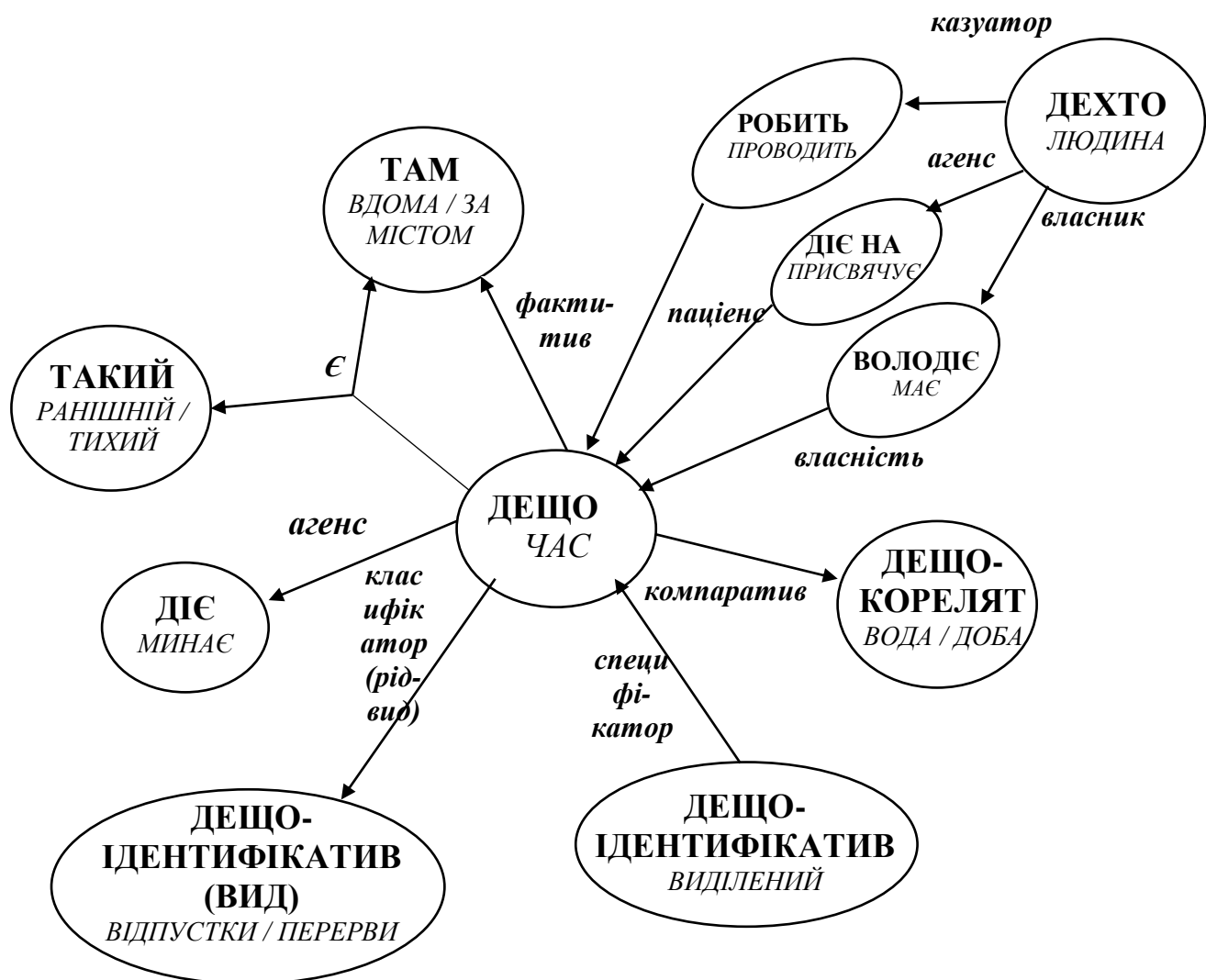

Схема 2.2. Модель представлення семантичної структури узуального концепту ЧАС (Модель 1)

Отже, з метою структурування та організації інформації, яка концентрується в тому чи іншому концепті, доцільно обрати метод побудови семантичної мережевої моделі. Мережева модель концепту ЧАС демонструє варіативність семантичних ролей, які можуть виконувати її центральні вершини. Розроблена нами матриця може бути використана як основа комп'ютерної програми семантичного представлення концептуалізованих знань на будь-якому вербалізованому матеріалі, у тому числі з використанням авторських художніх текстів.

2.3. Специфіка представлення концепту ЧАС в індивідуально-авторській свідомості.

Одним із напрямів когнітивних досліджень є аналіз художнього дискурсу щодо виявлення індивідуально-авторських концептів із метою характеристики особливостей авторської картини світу [11; 19]. Дослідниця О. А. Вороніна стверджує, що художній текст виражає художню концепцію світу й особистості, яка складається з ідейно-емоційної системи та пластичної картини світу; водночас значимі лексеми тексту припиняють бути просто словами, а перетворюються на ментально, ідейно й емоційно насичені концепти [4, с. 65]. Таким чином, сукупність художніх концептів утворює особливий концептуальний простір художнього тексту, що відображає осягнення світу конкретним автором.

Дослідженню концептів у художньому дискурсі присвячено праці В. І. Карасика («Языковой круг: личность, концепты, дискурс»), Г. Г. Слишкіна («Лингвокультурный концепт как системное образование»), М. В. Піменової («Мова. Текст. Дискурс»), О. А. Галича («Аналіз та інтерпретація літературно-художнього твору») та ін. [5; 9; 18; 22].

Вище описана мережева модель культурно-концептуалізованих знань на основі словникових дефініцій слова *час* дозволяє порівняти узуальне та

індивідуальне сприйняття концепту ЧАС (зокрема, українською поетесою Оленою Телігою) в колективній та індивідуальній свідомості.

Вербальна об'єктивація концепту ЧАС у мовній картині світу Олени Теліги є надзвичайно різноманітною. У віршах поетеси зафіксовано використання лексеми *час* у п'яти (із семи, представлених у ВТСУМ) лексичних значеннях (відсутнє значення часу як історичного періоду та лінгвістичної категорії). Крім номінації *час* на позначення концепту ЧАС як філософської категорії (1), Теліга використовує такі лексеми, як *час, дійсність, вічність, початок, кінець*; як тривалості певних явищ або подій (2) – *рік, день, година, мить, грудень, квітень, час, мент, ранок, вечір, ніч*; як проміжку часу, протягом якого відбувається щось важливе (3) – *зараз, давно, сьогодні, будні*; як особливий, сприятливий період (4) – *день, мить*; як вільний від буденності час (5) – *хвилини, полудне*.

Нами виокремлено кваліфікативні ознаки часу на матеріалі поезій О. Теліги, що слугують додатковим матеріалом для моделювання семантичної мережі індивідуально-авторського представлення концепту ЧАС:

1. **Динамічність часу:** *Ось так **приходить мент**, коли **тяжке намисто / Перлинами летить до випадкових ніг** («Сьогодні кожний крок хотів би бути вальсом»); **Й закрутить дні**, мов крила вітряка («Напередодні»); **А в мене дні бунтують і кричать**(«Лист») (О. Теліга).*

2. **Періодичність, лінійність, циклічність часу:** *Від сонця **свят і непогоди буднів**, Щоб не змінилися безцінні фарби, В твою скарбницю я складаю скарби, Які дає мені моє **полудне** («Вірність»); **Незнаний нам початок і кінець** («1933–1939»); **За вікнами день холоне** («Вечірня пісня»); **Щоб власній вірі непохитній / Палить лампаду день і ніч / І йти крізь грудні – в теплі квітні** («Моя душа й по темнім трунку»); **Чергують ночі–чорні і ясні**(«Лист»); **В ніч, коли у в'язниці спокійно і тихо...** («Засудженим»). Часові періоди доби мають характерні ознаки: **В день такий віддатись поцілункам! В день такий цілим натхненням жити!** («Літо»); **Не бійся днів, заплутаних вузлом, Ночей безсонних, очманілих ранків. Хай ріже час лице – добром і злом! Хай палять***

серце — найдрібніші ранки! («Усе – лише не це!»); *Всі пориви запального квітня / Неможливо в дійсність перелляти* («III. Пломінний день»); *Минулі дні вертаються, як спогад* («1933–1939») (О. Теліга).

3. **Довготривалість часу, його тяглість:** *І те, що мрією було роками* («Поворот»); *Яку не вбити ні рокам, ні втомі* («Вірність»); *Так кроки – нами зв'язані навік / У Божих меж –назавжди розминулись* («1933–1939»); *Ми весь час стоїмо на грані* («Чоловікові»); *І весь час до мене радість тулиться* («Мужчинам»); *І кохання, легке й крилате, Я запрагну змінити у вічність* («Подорожній») (О. Теліга).

4. **Відносність часу:** *Щоб знов життя – надовго чи на мить – Розколихалось хвилию припливу* («Махнуть рукою!»); *У таємничість непочатих років* («Напередодні»); *Заквітли квіти? Зараз чи давно?* («Життя»); *Бувають дні – безжурні юнаки... Буває час: палахкотять уста* («Лист») (О. Теліга).

5. **Дискретність часу:** *У ці хвилини – гострі і щасливі!* («Поворот»); *Б'є годинник: чотири, п'ять...* (Гострі очі розкриті у морок); */ Ви збиралися вмерти –у шість двадцять п'ять* («Засудженим») (О. Теліга).

Таким чином, ілюстративний матеріал уможливорює побудову семантичної мережевої моделі концепту ЧАС в поезії Олени Теліги з використання матриці пропозиціональних схем предметного, акціонального, посесивного (присвійного), ідентифікаційного та компаративного фреймів із додаванням виявлених кваліфікативних ознак часу (динамічність, періодичність, довготривалість, відносність, дискретність) (див. Схема 2.3.1). Властивість художнього дискурсу також уможливорює виокремлення такої характеристики часу, як суб'єктивність, що, як ми припускаємо, знаходить своє мовне вираження завдяки стилістичним тропам, епітетам, порівнянням, метафорам тощо.

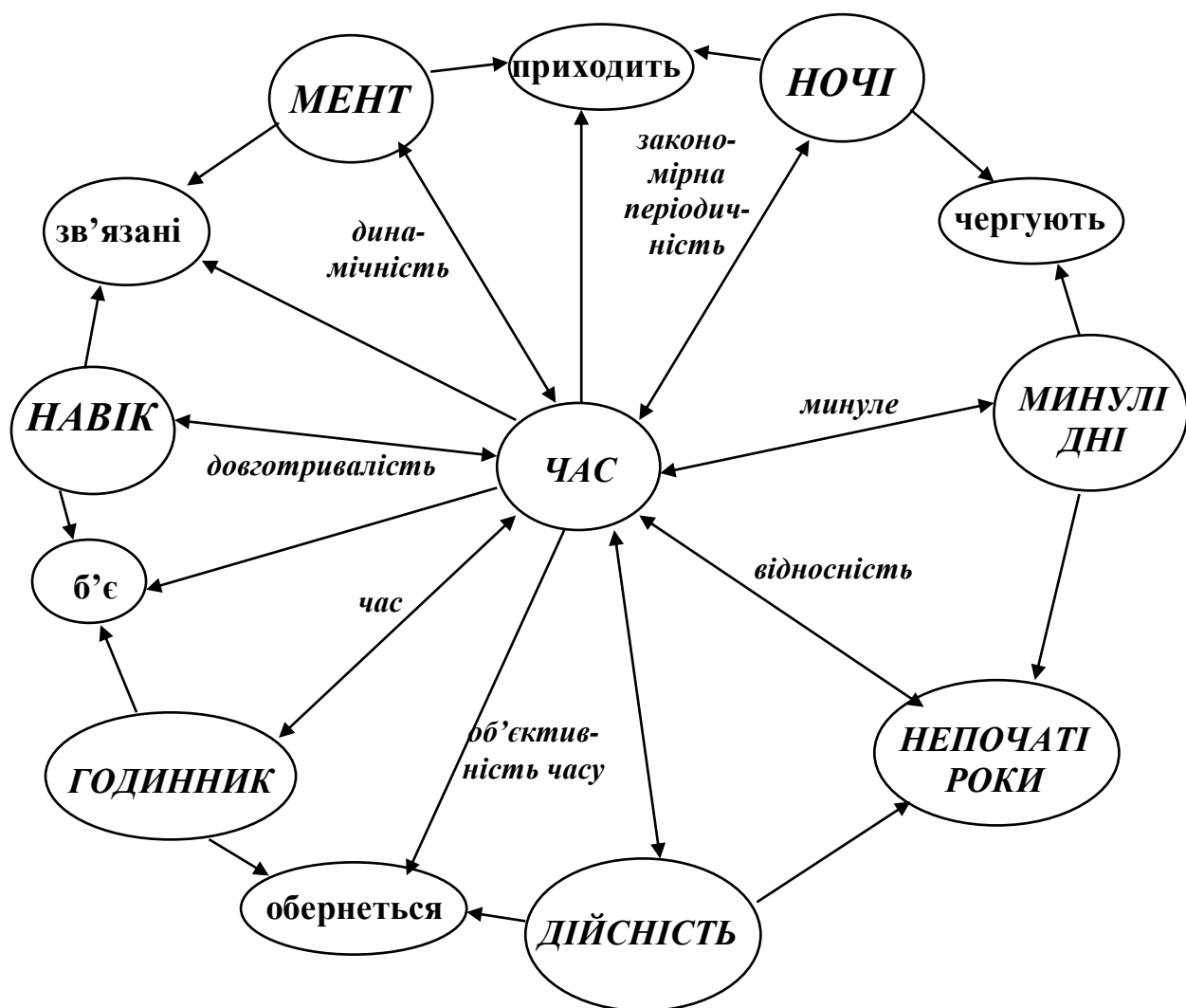

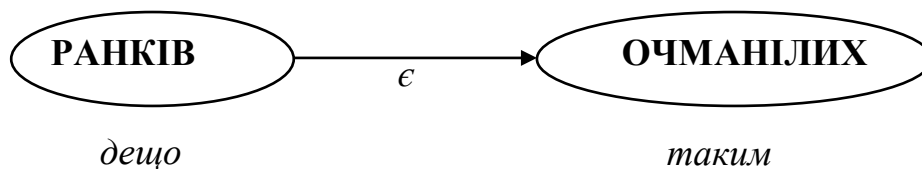
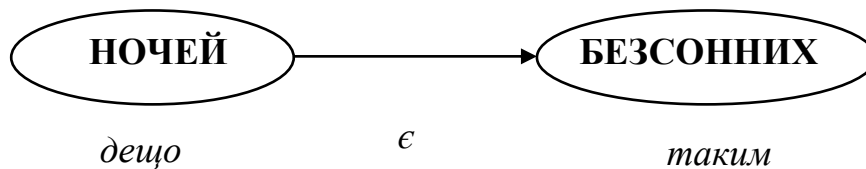
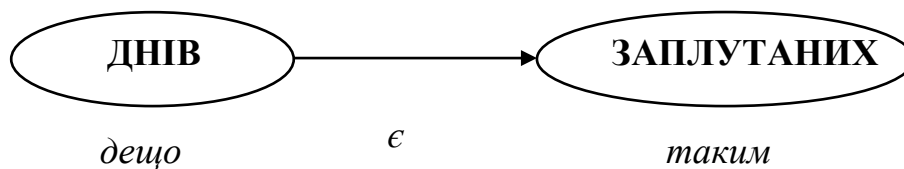
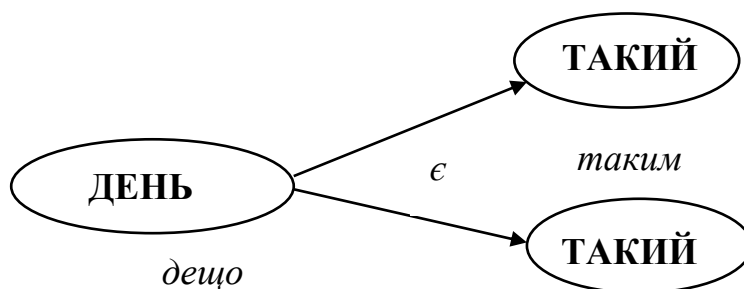
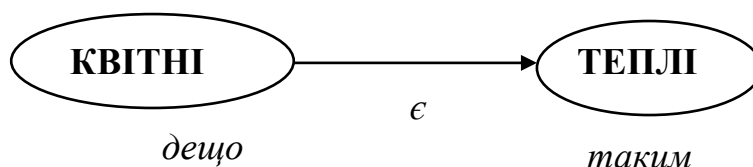
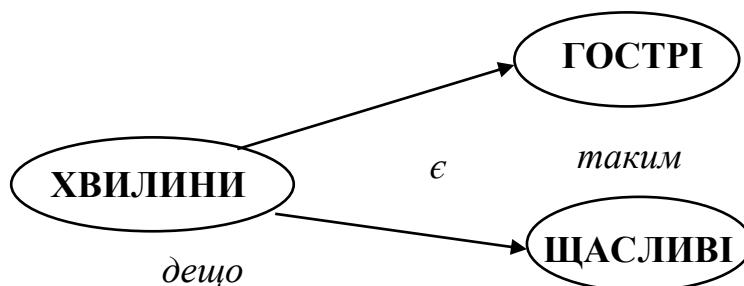
Схема 2.3.1. Модель представлення кваліфікативних ознак часу в індивідуально-авторській свідомості

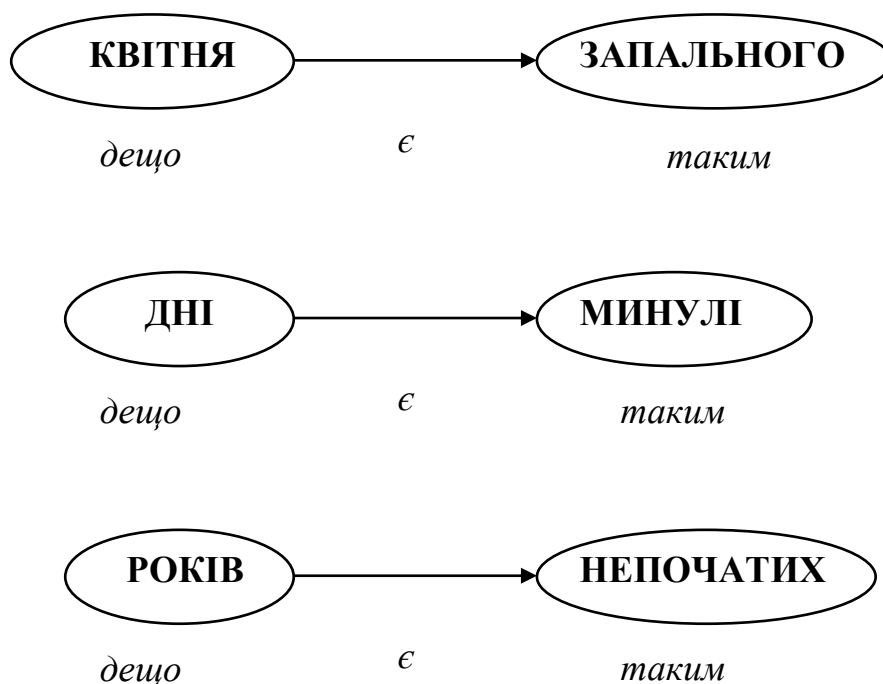
За аналогією семантичної мережевої моделі узуального концепту ЧАС (далі Модель 1) побудуємо мережеву модель концепту ЧАС в індивідуально-авторській свідомості поетеси Теліги (далі Модель 2):

1. Предметний фрейм – квалітативна схема (характеристика):

І йти крізь грудні – в теплі квітні («Моя душа й по темнім трунку»); *В день такий віддатись поцілункам! В день такий цілим натхненням жити!* («Літо»);

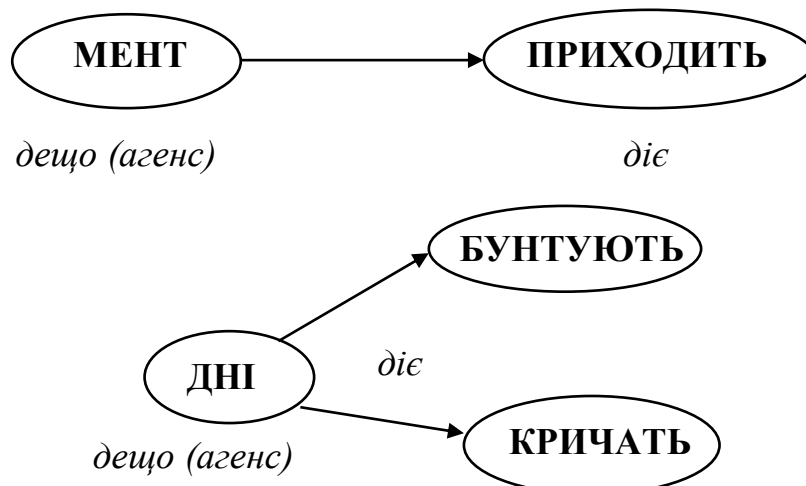
Не бійся днів, заплутаних вузлом, Ночей безсонних, очманілих ранків. («Усе – лише не це!»); *Всі пориви запального квітня...* («Ш. Пломінний день»); *Минулі дні* вертаються, як спогад («1933–1939»); *У таємничість непочатих років* («Напередодні»); *У ці хвилини – гострі і щасливі!* («Поворот») (О. Теліга).

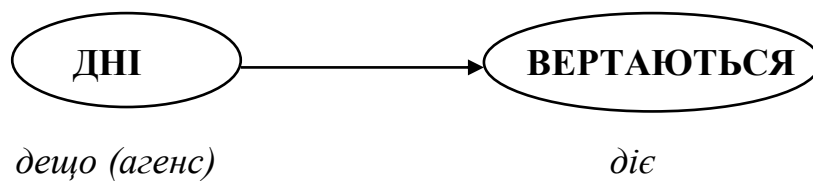
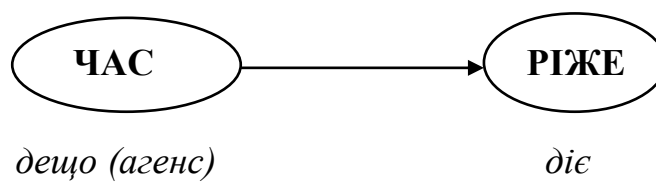
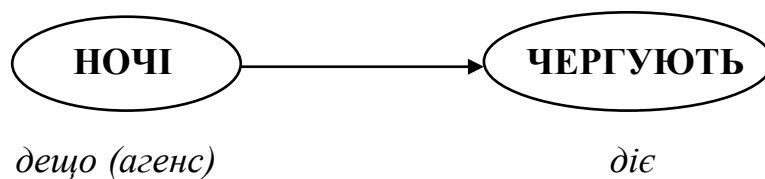
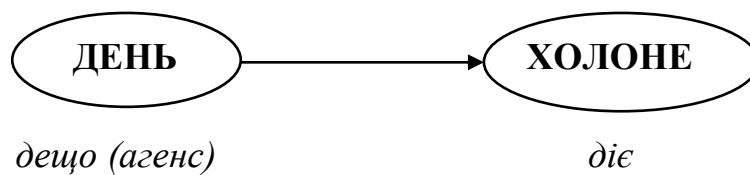
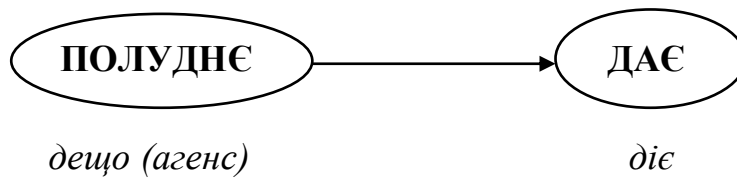

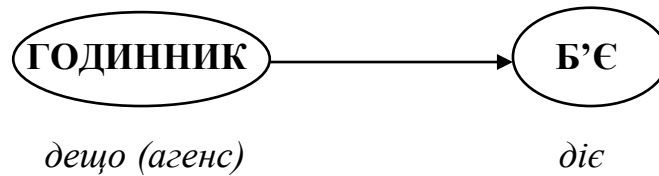
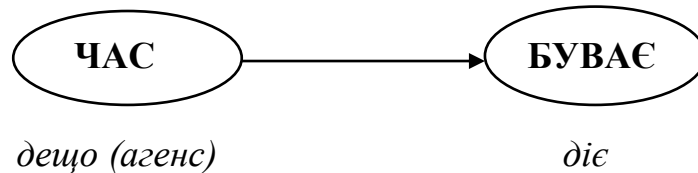
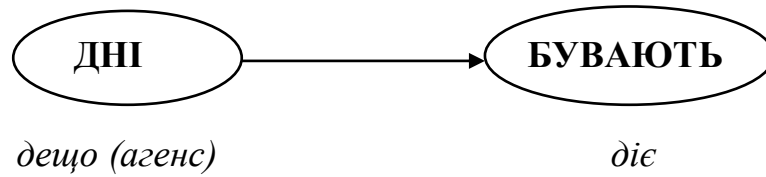

2. Акціональний фрейм – схема стану/процесу:

Ось так **приходить мент**... («Сьогодні кожний крок хотів би бути вальсом»);
 А в мене **дні бунтують і кричать**(«Лист»); В твою скарбницю я складаю
 скарби, Які дає мені моє **полудне** («Вірність»); За вікнами **день холоне**
 («Вечірня пісня»); **Чергують ночі** – чорні і ясні(«Лист»); Хай **ріже час** лице –
 добром і злом! («Усе – лише не це!»); Минулі **дні вертаються**, як спогад
 («1933–1939»); **Бувають дні** – безжурні юнаки... **Буває час**: палахкотять уста
 («Лист»); **Б'є годинник**: чотири, п'ять... («Гострі очі розкриті у морок»)
 (О. Теліга).

3. Ідентифікаційний фрейм – схема класифікації (походження):
Б'є годинник: чотири, п'ять... (Гострі очі розкриті у морок») (О. Теліга).

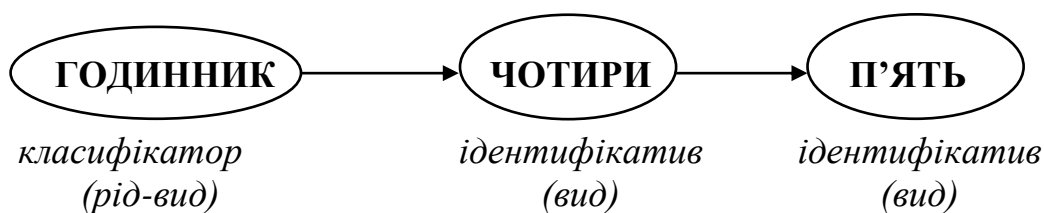
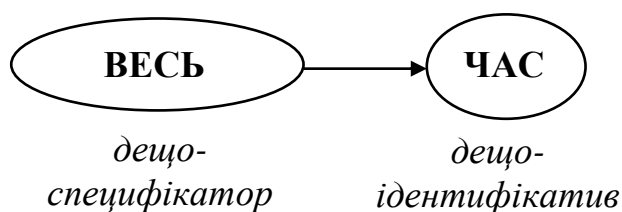
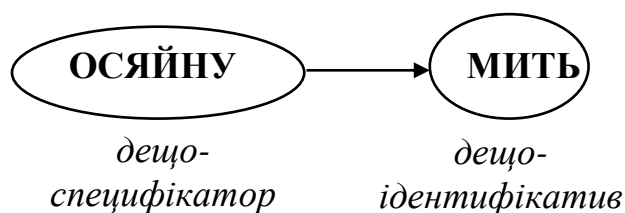

схема специфікації:

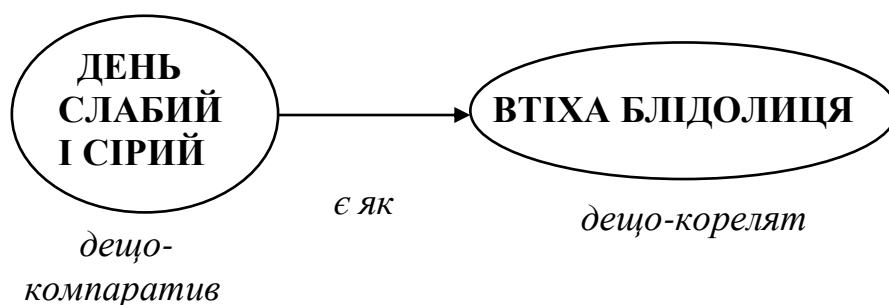
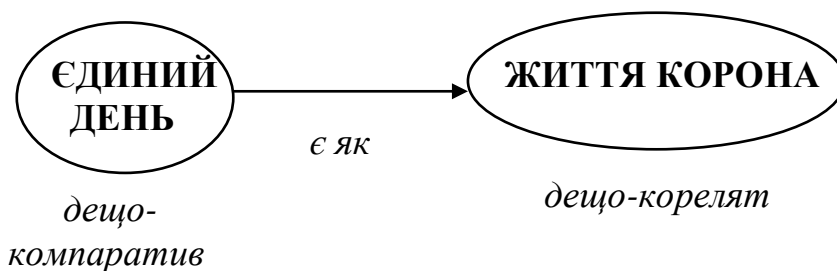
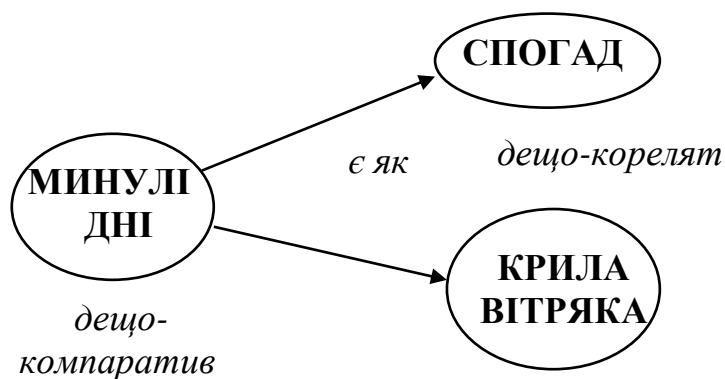
В осяйну ж мить, коли останком сил / День розливає недопите сонце («Лист»);
Ми весь час стоїмо на грані / Невідомих шляхів майбутніх. («Чоловікові»)
 (О. Теліга).

4. Компаративний фрейм – схема подібності (враховується індивідуальне (суб’єктивне) сприйняття часу:

Минулі дні вертаються, як спогад («1933–1939»); *Бо щастя вихром упаде на плечі / Й закрутить дні, мов крила вітряка.* («Напередодні»); *Єдиний день – мого життя корона* («Неповторне свято»); *Та в душі, як день слабий і сірий, Прокидалась втіха блідолиця* («Ніч була розбурхана та тьмяна»).

Узагальнення схем фреймів набуває такого вигляду:

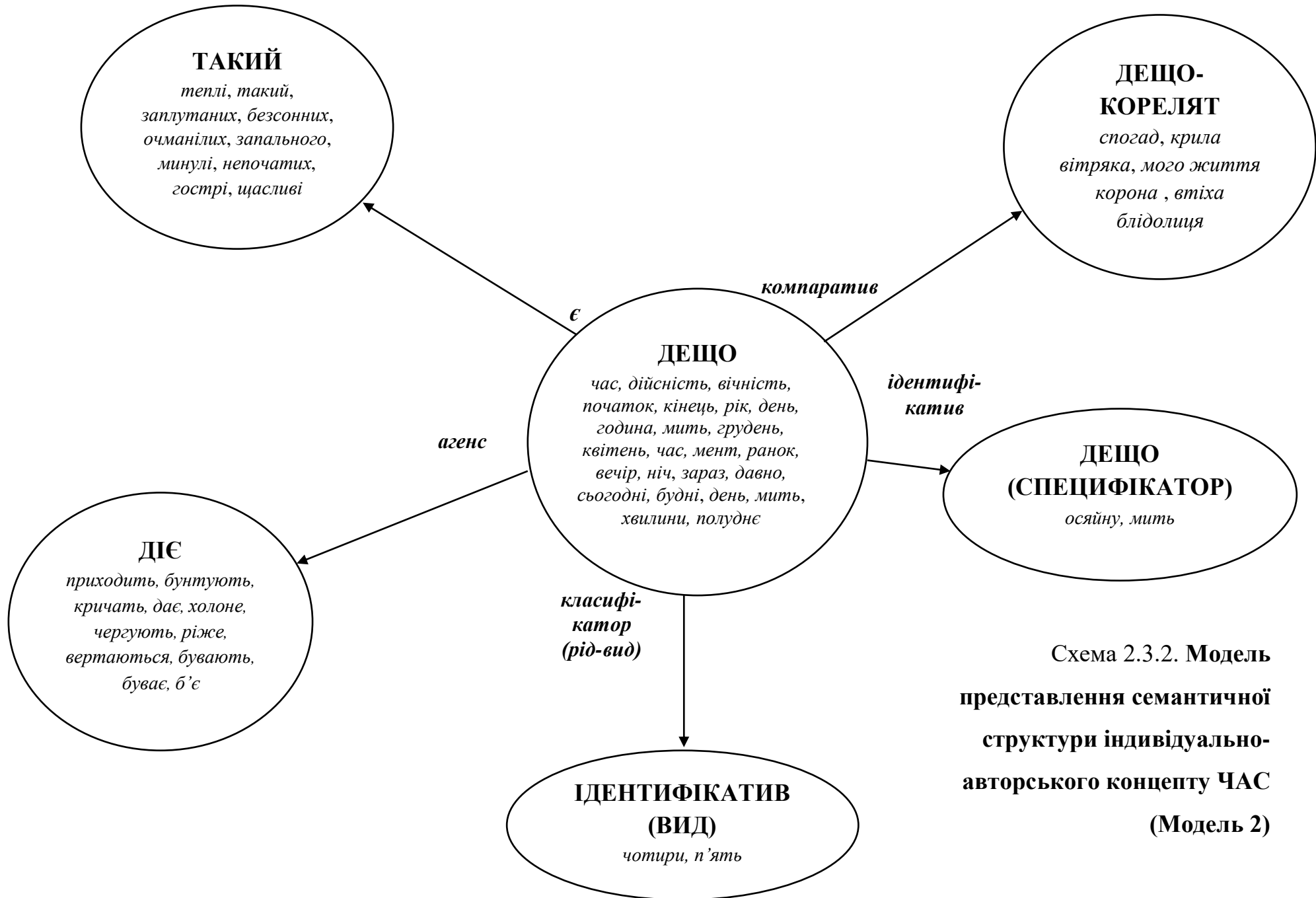

Схема 2.3.2. Модель
представлення семантичної
структури індивідуально-
авторського концепту ЧАС
(Модель 2)

Таким чином, як показує порівняння моделей, предметна та акціональна складові побудованих мережевих Моделей 1 і 2 лише частково співпадають: предметна складова в індивідуально-авторському сприйнятті виражається лише квалітативною схемою – авторка вдається до різнопланової характеристики часу; акціональна складова концепту ЧАС включає тільки схему стану/процесу (агенс та акт). У структурі мережевих моделей 1 та 2 на рівні ідентифікаційного та компаративного фреймів суттєвих відмінностей не виявлено.

Аналіз віршів Олени Теліги продемонстрував наявність як спільних, так і відмінних ознак між структурами мережевих моделей семантичного представлення концепту ЧАС. Так, узуальна мережева модель досліджуваного концепту складається з п'яти пропозиціональних складових (предметний, акціональний, посесивний, ідентифікаційний, компаративний фрейми), а індивідуально-авторська – з чотирьох (предметний, акціональний, ідентифікаційний, компаративний фрейми). Відсутність схем інклюзивності та власності посесивного фрейму пояснюється особливостями авторського світобачення та сприйняття часу.

ВИСНОВКИ

Концепти відображають когнітивну діяльність людини, вони є невід'ємною частиною його життєвого досвіду. Наявність загального і специфічного в концептуальному представленні знань актуалізує лінгвокультурний аспект вивчення концепту. У цьому багатовимірному ментальному утворенні концентруються результати освоєння людиною світу, колективна пам'ять. Конденсуючи ознаки, властиві різним об'єктам, загальні поняття піддаються оцінці, яка при своєму здійсненні в певному культурному просторі сприяє перетворенню понять на концепти. Дослідження концептів у аспекті прикладної лінгвістики уможливорює використання різноманітних методик прагматичного характеру. Однією із ефективних методик опису концептуальної структури є методика моделювання концептуалізованих знань із використанням методу побудови семантичних мереж.

Під час побудови концептуальної мережі концепту ЧАС нами використано універсальний інструментарій – обмежений набір пропозиційних схем, які входять до складу п'яти базових фреймів – предметного, акціонального, посесивного, ідентифікаційного і компаративного. При цьому на кожному рівні мережевої моделі пропозиції об'єднуються у різноманітні конфігурації, специфіка яких залежить від структурованого змісту концепту.

Мережева семантична модель узуального концепту ЧАС (із використанням матеріалів лексикографічних джерел) (Модель 1) побудована на основі наступних стандартних пропозиційних схем:

- предметного фрейму (квалітативна схема, локативна схема);
- акціонального фрейму (схема каузації, схема контакту, схема стану/процесу);
- посесивного фрейму (схема інклюзивності, схема власності);
- ідентифікаційного фрейму (схема класифікації, схема специфікації);
- компаративного фрейму (схема подібності, аналогії, схема подібності – метафора).

Модель семантичної мережі індивідуально-авторського концепту ЧАС (Модель 2) (із використанням поетичних текстів О. Теліги), складається з чотирьох пропозиційних фреймів:

- предметний (квалітативна схема);
- акціональний (схема стану/процесу);
- ідентифікаційний (схема класифікації, схема специфікації);
- компаративний (схема подібності – індивідуальне сприйняття часу).

Виділеним компонентам Моделі 2 притаманні специфічні ознаки часу, які відображають його загальні буттєві властивості (динамічність, періодичність, лінійність, циклічність, довготривалість/тяглість, відносність, дискретність).

Порівняння структури узуального та індивідуально-авторського концепту ЧАС за допомогою сіткових моделей його семантичного представлення виявило як спільні, так і відмінні риси концептуалізації. Наводимо порівняльну таблицю, що узагальнює наші висновки:

Структурні елементи мережевої моделі	Модель 1	Модель 2
Предметний фрейм:		
<i>квалітативна схема</i>	виражена семантичним відношенням характеристики – «дещо (час)» є «таким»	виражена семантичним відношенням характеристики – «дещо (час)» є «таким»
<i>локативна схема</i>	виражена семантичним відношенням – «дещо (час)» є «там»	не виражена
Акціональний фрейм:		
<i>схема каузації</i>	Виражена семантичним відношенням – «дехто (каузатор)» робить «дещо (час)» там (місце)	не виражена
<i>схема контакту</i>	Виражена семантичним відношенням – «дехто (агенс)» діє на «дещо	не виражена

	(пацієнс-час)»	
<i>схема стану/процесу</i>	виражена семантичним відношенням – «дещо (агенс-час)» діє	виражена семантичним відношенням – «дещо (агенс-час)» діє
Посесивний фрейм:		
<i>схема інклюзивності</i>	виражена семантичним відношенням – «дещо (ціле-час)» складається (з «дещо (структурна частина)»)	не виражена
<i>схема власності</i>	виражена семантичним відношенням – «дехто (власник)» володіє «дечим (час)»	не виражена
Ідентифікаційний фрейм:		
<i>схема класифікації</i>	виражена семантичним відношенням «класифікатор (рід/вид-час)» – «ідентифікатив» (вид)»	виражена семантичним відношенням «класифікатор (рід/вид-час)» – «ідентифікатив» (вид)»
<i>схема специфікації</i>	виражена семантичним відношенням «дещо (специфікатор)» – «дещо (ідентифікатив-час)»	не виражена
Компаративний фрейм:		
<i>схема подібності, аналогії</i>	виражена семантичним відношенням «дещо (компаратив-час)» є як «дещо (корелят)»	виражена семантичним відношенням «дещо (компаратив-час)» є як «дещо (корелят)»
<i>схема подібності – метафора</i>	виражена семантичним відношенням «дещо (компаратив-час)» є як «дещо (корелят)»	«дещо (корелят)»

Використання семантичних мережевих моделей для автоматичного формування баз знань інтелектуальних систем (електронних словників, пошукових систем тощо) є надзвичайно актуальним напрямом дослідження у прикладній лінгвістиці. Цей факт зумовлює необхідність розробки

спеціалізованого алгоритмічного та програмного забезпечення. За допомогою методу мережевого моделювання концептів можна створювати різного роду пошукові програми для визначення особливостей реалізації концептуалізованих знань. Для цього необхідно визначити фреймову структуру конкретного концепту, встановити семантичні зв'язки між елементами вербалізації обраного концепту та закодувати зібрану інформацію в інформаційний простір програми. Так, на основі нашого дослідження можливе створення пошукової програми для визначення узуального та індивідуально-авторського уявлення про категорію часу на конкретному мовному матеріалі. Використання такого типу програми перспективне в лінгвоконцептології, головним завданням якої є дослідження концептів різних лінгвокультур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Алефиренко Н. Ф. Методологические основания исследования проблемы вербализации концепта. Вестник ВГУ. Сер. Гуманитарные науки. 2004. № 2. С. 60–66.
2. Вдовиченко Н. В. Вербалізація морально-етичних концептів в українській мовній картині світу : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2015. 212 с.
3. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. – Москва : Русские словари, 1997. 411 с.
4. Воронина Е. А. Мирозренческое знание в литературно-художественном творчестве : дис. ... канд. филос. наук : Нижний Новгород, 2008. 176 с.
5. Галич О. А. Аналіз та інтерпретація літературно-художнього твору. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2009. № 14 (177). С. 43.
6. Жаботинская С. А. Концепт-домен: матричная и сетевая модели. Культура народов Причерноморья. 2009. № 168, Т. I. С. 254–259.
7. Жаботинская С. А. Концептуальная модель словаря-тезауруса и гиперболические самоорганизующиеся карты. Вторая международная конференция по когнитивной науке, 9 – 13 июня 2006 г. : тезисы докл. – СПб, 2006. Т. 1. С. 272–273.
8. Жолткевич Г. Н., Т. В. Семенова К проблеме формализации концептуального моделирования информационных систем. Вісник Харк. нац. ун-ту. Серія «Мат. моделювання. Інформ. технології. Автоматизовані системи управління». 2003. № 605 (2). С. 33–42.
9. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепт, дискурс. Волгоград : Перемена, 2002. 477 с.
10. Карасик В. И., Слышкин Г. Г. Лингвокультурный концепт как единица исследования. Методологические проблемы когнитивной лингвистики: Сб. науч. тр. / Под ред. И. А. Стернина. Воронеж : ВГУ, 2001. С. 75–80.

11. Колшанский Г. В. Объективная картина мира в познании и языке. Москва : Наука, 1990. 108 с.
12. Колясева Т. Ю. Концептуальный анализ некоторых лексем в произведениях Д. И. Стахеева. Вісник Луганського нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка. 2006. № 11. С. 131–138.
13. Кононенко В. І. Концепти українського дискурсу. Київ ; Івано-Франківськ : Плай, 2004. 247 с.
14. Коч Н. В. Ретротипаж как продукт национальной культуры (лингвоприкладной аспект исследования). Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Філологія». Маріуполь, 2018. С. 49–58.
15. Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов. Москва : Изд-во МГУ, 1996. 245 с.
16. Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 196 с.
17. Мізін К. І. Усталені порівняння англійської, німецької, української та російської мов в аспекті зіставної лінгвокультурології : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.17. Київ, 2011. 485 с.
18. Піменова М. В. Мова. Текст. Дискурс: Науковий альманах Ставропольського відділення РАЛК / Під ред. проф. Г. Н. Манаєнко. Випуск 5. Ставрополь : Вид-во ПГЛУ, 2007. С. 95.
19. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручн. Полтава : Довкілля–К, 2008. 712 с.
20. Скороходько Э. Ф. Семантические сети и автоматическая обработка текста. Киев : Наукова думка, 1983. 218 с.
21. Скрэгг Г. Семантические сети как модели памяти. Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XII. Прикладная лингвистика / пер. с англ. Т. С. Зевахиной. Москва, 1983. С. 228–271.
22. Слышкин Г. Г. Лингвокультурный концепт как системное образование. Вестник ВГУ. Сер. «Лингвистика и межкультурная коммуникация». 2004. № 1. С. 29–34.

23. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования. Москва : Школа «Языки русской культуры», 1997. 824 с.
24. Суржанская Ю. В. Концепт как философское понятие. Вестник Томского государственного университета. Философия. Социология. Политология. 2011. № 2. С. 70–78.
25. Филлмор Ч. Дело о падеже [пер. с англ. Е. Н. Саввиной]. Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 10 : Лингвистическая семантика / [общ. ред. В. А. Звегинцева]. Москва : Прогресс, 1981. С. 369–495.
26. Филлмор Ч. Дело о падеже открывается вновь [пер. с англ. Б. Ю. Городецкого]. Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 10 : Лингвистическая семантика / [общ. ред. В. А. Звегинцева]. Москва : Прогресс, 1981. С. 496–530.
27. Шенк Р., Бирнбаум Л., Мей Дж. К интеграции семантики и прагматики [пер. с англ. Г. Ю. Левина]. Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 24 : Компьютерная лингвистика / [общ. ред. Городецкого Б. Ю.]. Москва : Прогресс, 1989. 432 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови : близько 250 000 сл. / авт. проекту та голов. ред. : В. Т. Бусел. Київ : Перун, 2005. 1719 с. (ВТССУМ).
2. Етимологічний словник української мови : У 7 т. / редкол.: О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. ; Київ : Наук. думка. 2012. Т. 6, 568 с. (ЕСУМ).
3. Караванський С. Й. Практичний словник синонімів української мови : близько 20 000 синонім. рядів. 4-те вид., опрац. і значно допов. Львів : БаК, 2012. 523 с. (ПССУМ).
4. О. Теліга – РОЕТУКА – UA Zone. URL: <http://poetyka.uazone.net/teliha/> (дата звернення: 18.01.2020) (О. Теліга).
5. Словник фразеологізмів української мови. НАН України, Ін-т укр. мови, Укр. мов.-інформ. фонд; [уклад.: В. М. Білоноженко та ін. ; відп. ред. В. О. Винник]. Київ : Наук. думка, 2003. 786 с. (СФУМ).